

ЛИТЕРАТУРЕН ЗБОР

1-3

**СКОПЈЕ
2021**

ЛИТЕРАТУРЕН ЗБОР

Сојуз на друштвата за македонски јазик и литература на
РС Македонија

Година LXVIII

Со указ на Претседателот на Социјалистичка Федеративна Република Југославија од декември 1978 година, Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература на СР Македонија е одликуван со Орден на трудот со црвена ѕвезда.

Со указ на Претседателот на Социјалистичка Федеративна Република Југославија од ноември 1979 година, по повод дваесет и петгодишнината од излегувањето, а за особени заслуги и успеси постигнати во негувањето и развивањето на македонскиот јазик и литература, како и за значаен придонес за стручно издигнување на наставничкиот кадар, списанието „Литературен збор“, орган на Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература на СР Македонија, е одликувано со Орден на трудот со златен венец.

Редакција: Лидија Тангуровска
(главен и одговорен уредник)
Јасмина Мојсиева-Гушева
Јасна Котеска
Гордана Алескова

Меѓународен редакциски совет на списанието
„Литературен збор“ (2021):

Јан Соколовски	Татјана Росиќ-Илиќ
Љупчо Коцарев	Јеспер Гарсдал
Абрахим Х. Кан	Наташа Станковиќ-Шошо
Вера Смоле	Ивица Баковиќ
Ева Д. Баховец	Станислав Станковиќ
Емине Инанир	Примож Репар
Александар Јерков	

Финансирано од Министерството за култура на
Република Северна Македонија

ISSN 0024-4791

ЛИТЕРАТУРЕН ЗБОР

ЛИТЕРАТУРЕН ЗБОР

ГОД. LXVIII ..... С КОПЈЕ, 1-3 2021

СОДРЖИНА

Предговор.....	5
ПОВОДИ	
<i>Вера Стојчевска-Анџиќ</i> РАЦИН И КОНЕСКИ – ПОЕЗИЈА ШТО СПОЈУВА И ОБВРЗУВА.....	7
Трибина во КИЦ по повод 100 години од раѓањето на Блаже Конески (три текста) <i>Димитар Пандев</i> БЛАЖЕ КОНЕСКИ ДЕНЕС.....	11
<i>Бојан Пејчевски</i> АКТУАЛИЗАЦИЈАТА И АВТОМАТИЗАЦИЈАТА КАЈ КОНЕСКИ.....	17
<i>Бобан Караџејовски</i> КОНЕСКИ И МИТОТ И КОНЕСКИ КАКО МИТ: ЗА НАСЛЕДСТВОТО И НАШИОТ ОДНОС КОН НЕГО.....	23
ЈАЗИК	
<i>Елка Јачева-Улчар</i> ЗА НЕКОИ ОНИМИ ВО ЖИВОТОПИСОТ НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ.....	29

Бојан Пејревски
ПОСТВЕРБАЛНИТЕ НЕИНТЕГРИРАНИ
КОНСТРУКЦИИ ВО „ДНЕВНИК ПО МНОГУ ГОДИНИ“ И
ВО „ДНЕВНИК ОД НИШКА БАЊА“ ОД БЛАЖЕ КОНЕСКИ..... 37

Васил Дрвошанов
НАЗИВИТЕ НА ВИУЛИЦАТА ВО МАКЕДОНСКИТЕ ГОВОРИ ... 47

Марија Панчева
МОДАЛНИОТ СПЕЦИФИКАТОР *НЕ СМЕЕ* ВО
МАКЕДОНСКИТЕ КРИВИЧНИ ЗАКОНИЦИ 57

Христијана Анѓелеска
УПОТРЕБА НА ПАСИВНИТЕ КОНСТРУКЦИИ
ВО МАКЕДОНСКИТЕ КОЛУМНИ 63

ЛИТЕРАТУРА

Љубчо Коцарев
МИТОСОТ И ЛОГОСОТ ВО ПОЕТСКОТО
ТВОРЕШТВО НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ..... 75

Светлана Коробар
ИДЕНТИТЕТСКИТЕ ОБЕЛЕЖЈА
НА МАКЕДОНСКИОТ НАРОД..... 79

Иван Анџионовски
ВОДАТА КАКО МИТОЛОГЕМА И ИНИЦИЈАЦИЈАТА ВО
ГОЛЕМАТА ВОДА ОД ЖИВКО ЧИНГО..... 95

Виолетта Јорданова
СЕМАНТИКАТА ВО *НИЕ, ВРАПЧИЊАТА*
ОД ЈОРДАН РАДИЧКОВ 105

НАСТАВА

Благица Пејковска
МЕТОДИКАТА И ПРЕДМЕТОТ МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ВО
ОДДЕЛЕНСКАТА НАСТАВА..... 115

Марија Аџанасова
МЕТОДИ И ТЕХНИКИ НА УЧЕЊЕ..... 123

Дијана Иѓњевска-Ситојаноска
НАСТАВА ОД ДАЛЕЧИНА ВО ВРЕМЕ НА ПАНДЕМИЈА 135

Жаклина Ѓорѓиоска, Лилјана Макаријоска
КОН РЕАЛИЗАЦИЈАТА НА ТЕМАТА
МОРФОЛОГИЈА ВО СРЕДНОТО ОБРАЗОВАНИЕ
(СО ПОСЕБЕН АКЦЕНТ НА МЕНЛИВИТЕ ЗБОРОВИ) 145

Елена Ончевска-Аџер
ПЕДАГОГИЈА ЗА ЗАРОБЕНИТЕ: ЗА ВАЖНОСТА НА ДЕЛОТО
НА ПАУЛО ФРЕИРЕ ЗА МЕТОДИКАТА НА НАСТАВА 159

КОМУНИКАЦИИ

Ана Пејреска
РАСКАЗОТ И КУЛТУРАТА НА ГОВОРОТ 167

ПРИКАЗИ

Тајјана Гочкова-Ситојановска
ПРИКАЗ НА КНИГАТА „ЛИНГВИСТИЧКИ СТУДИИ
ЗА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК II: СОЦИОЛИНГВИСТИЧКИ
ТЕМИ – ЈАЗИКОТ И НОРМАТА“ 181

Иван Антоновски
ВОДАТА КАКО МИТОЛОГЕМА И ИНИЦИЈАЦИЈАТА
ВО ГОЛЕМАТА ВОДА ОД ЖИВКО ЧИНГО

Не еднаш е констатирано дека прозата на Живко Чинго, со својата поливалентна отвореност и со својата слоевитост што овозможува повеќе интерпретативни рамништа, претставува непресушен извор за можни толкувања и дека дури и во најаналитичките микрочитања на Чинговите романи и раскази е невозможно да се опфатат сите наративни, симболички, психолошки и социолошки напластувања. Но, како што констатира и Јасмина Мојсиева-Гушева, *„симболиката е една од главните особености на Чинговата проза. Ако сакаме да ѝ осознаеме висштинскиите идејни содржини и цели, односно висштинската полиптичка, социјална и психолошка заднина на прозата на Чинго, потребно е да навлеземе во неговите симболичен книжевен свет преку имагинарните структури што најчесто ѝ користат.“* (Мојсиева-Гушева 2008: 260)

Одново навлегувајќи во тој симболичен книжевен свет, не може да не се забележи дека во романите и расказите на Чинго се јавуваат симболи што се централни и доминантни. Но, ако се обидеме да ги издвоиме централните наративни симболи во Чинговото творештво, одново се доаѓа до констатацијата дека тие не се малобројни: дожд, ветер, снег, вода, рид, сид... Помалку или повеќе, тие се присутни во речиси сите дела на Чинго, како клучен сегмент на модернистички изградената нарација. Од една страна, тоа упатува кон констатација дека наративните симболи во прозата на Чинго немаат функција на помошни сегменти на нарацијата, туку се клучен елемент на нејзината поетка и на Чинговата препознатливост во македонскиот модернистички канон. Од друга страна, тоа води кон констатација дека во едно осврнување, невозможно е да се интерпретираат сите Чингови романи и раскази и притоа да се исцрпат сите интерпретативни можности дадени со присуството на наративните симболи во нив. Затоа, ова осврнување е насочено кон еден доминантен наративен симбол и кон еден клучен роман од опусот на Чинго.

Ако од символите што се присутни во Чинговото творештво се издвојат оние што се доминантни и стожерни, во интерпретативниот фокус се задржуваат водата и сидот. Но, ако се задржиме само на теренот на романескното творештво на Чинго, сидот е клучен наративен симбол само во еден Чингов роман – *Големата вода*, додека водата се јавува како централен наративен симбол во два Чингови романа: *Големата вода* и *Сребрениите снегови*. Сепак, ако ги согледаме можните преносни значења на присутноста на водата како наративен симбол, според бројноста на интерпретациите, се издвојува токму *Големата вода*, а тоа е доволна причина во аналитичкото исчитување на Чинговиот опус одделно да се задржиме на симболиката на водата токму во оваа култна книга на македонскиот модернизам.

Како што потенцира и Христо Георгиевски, овој роман на Чинго „...се искристализирал во своето повеќегодишно настанување. Раскажувачките целини не се резултат на моменталната авторова поетска занесеност, туку резултираат од употребата уметнички и функционално да се раслојат дејствието на уметничката визија. Чинго ситно ја пребродува реалистичката поетика и се уапсува кон мистско-симболичниот и фантастичниот реализам. Пробивот на микросветот на јунакот станува уметнички усоодветен и усофункционален во стилскиот простор на романот вредносно се осъварува обликувањето на импресијата и се доживува јунакот-раскажувач.“ (Георгиевски 1983: 157) Во контекст на таа Чингова определба за митско-симболичниот и фантастичен реализам во писмото на ова прозно дело, водата, несомнено, претставува симбол-митологема што изискува аналитички реципиентски задлабочувања во нејзините можни значења и нивно контекстуализирање во рамките на Чинговата приказна. Имајќи предвид дека како што истакнува и Пол де Ман, „повикувањето на бесконечноста на еден поетски претставува главна привлечност на симболот“ (Ман 1975: 236), овој пат се обидуваме да ги толкуваме неколкуте можни значења на водата како митологема во *Големата вода*, коишто меѓусебно не се исклучуваат, туку се дополнуваат и содејствуваат во интерпретацијата на комплексноста на конкретното книжевно остварување.

Како роман што може да се чита и преку идејата со текстот да се упати остра критика на погрешното сфаќање за начинот на градењето на личноста во домовите, на погрешниот воспитно-образовен процес во едно постојано и долго чекање да се изградат почовечки, вистински односи меѓу луѓето, *Големата вода* е дело во коешто, на современ план, со употреба на наративни симболи-митологеми, е

претставено иницијациско сценарио во чии рамки се одвива сето дејство во делото. Присуството на водата е од клучно значење за тој комплексен иницијациски процес.

Поконкретно, имајќи го предвид контекстот на делото, а со тоа и возраста што им се припишува на ликовите, нивното секојдневје и нивните соништа, како и предизвиците и искушенијата со коишто се соочуваат, но истовремено имајќи ги предвид и *сигналише* што Чинго ги упатува преку наративните симболи, анализирајќи ја *Големата вода*, можеме да говориме за пубертетска иницијација – за иницијациско сценарио што на митопоезиката и на фолклористиката им е познато како мотив на јунакот што е во потрага по својата зрелост. И самиот Чинго преку гласот на нараторот напоменува: „*Не зайомнав друго месѝо каде ѝолку брѝу умира дејсѝивојѝо*“ и „*ѝроклеј да бидам, ако ѝосѝои некое друго месѝо каде шѝо ѝолку бездушно се закојува дејсѝивојѝо*“, што дополнително упатува дека *Големата вода* може да се чита како роман во којшто е прикажан иницијациски процес на премин од еден во друг, повисок животен стадиум.

Притоа, во самиот иницијациски процес, во романот на Чинго, водата има две можни значења за иницирањето. Поточно, домот *Свейлосѝ*, со сето она што во него го доживуваат протагонистите, во рамките на иницијациското сценарио ја симболизира иницијациската куќарка низ којашто јунакот мора да мине за да стигне до следниот животен стадум. Како што нагласува и Мирча Елијаде, иницијациската куќарка подразбира изолираност на јунакот од другиот свет и подложување на искушенија што се составен дел од иницијациското сценарио што мора да се мине за да се премине во следната животна фаза (Елијаде 1992). Во рамките на иницијациското сценарио, престојот во куќарката претставува симболична привремена смрт од којашто јунакот *оживува* по успешно завршување на иницијацијата. Домот *Свейлосѝ* во *Големата вода* ја има токму таа *функција* – соочувањето со ограничената слобода, нечовечкиот однос и тортурата се иницијациски искушенија што јунакот мора да ги мине за да премине од другата страна на сидот. Аналогно на ова, имајќи предвид дека погледот кон големата вода е единствената радост за протагонистите во романот и дека сета нивна надеж е дека со напуштање на домот ќе стигнат до неа и до ридот, водата (заедно со ридот), во рамките на иницијациското сценарио може да се толкува како простор во којшто јунакот ќе мине по успешно завршената иницијација во иницијациската куќарка.

Ваквото толкување на симболиката на водата не му противречи на толкувањето на водата како симбол или згусната метафора за слободата во романот. Всушност, и самото напуштање на иницијацијата куќарка претставува завршување на иницијацијата пубертетска изолација, што подразбира слобода во комуникацијата со другиот свет во новата животна фаза во којашто е инициран јунакот. Но, имајќи предвид дека во *Големата вода* завршницата на иницијацијата на протагонистите не е детализирано претставена, дури истовремено детално се прикажани иницијацијата и протагонистичкиот стремеж кон водата, повикувајќи се на перцепцијата на водата како еден од четирите основни животни и животворни елементи, за што појдовна точка се митолошките сфаќања, нејзиното значење како митологема, во овој контекст на делото упатува на нејзино толкување не само како слобода туку и како живот.

Од една страна, поаѓајќи од тоа дека самиот процес на иницијација во иницијацијата куќарка претставува симболична смрт по којашто јунакот треба симболично да оживее во новата животна фаза во којашто се иницирал, а од друга страна, согледувајќи го приказот на иницијацијата живот во Домот, сосема е издржано, и во рамките на самото иницијацијско сценарио прикажано во современ топохрон, водата да се толкува и како симбол на почнувањето на животот по симболичното оживување од симболичната иницијацијска смрт во иницијацијската куќарка, односно во домот *Светлост*. Но, од друга страна, ако водата како митологема во овој роман се поврзе со факторот *жива вода* како повторно раѓање, односно трансформација на јунакот во рамките на мотивот за херојот во потрага по својата зрелост (Стојановиќ-Лафазановска 1998: 141), најконкретно и најпрецизно, нејзиното место во трансформираното иницијацијско сценарио на современ план може да се позиционира во завршниот чин на иницијацијскиот процес.

Конкретно, во народните верувања, на водата ѝ се припишуваат и верувања поврзани со доброто (трансцеденталната, прочистителна моќ на водата – водата како волшебна средство, за што пример е *Силјан Ширкој*) и верувања што се поврзани со релацијата вода-зло (демонски суштества, самовили итн.). Водата е и создавач, и уништувач, во согласност со начелото присутно и во митологијата, дека она што создава може и да уништува. Но, независно од тоа, во конкретниот книжевен текст, таа е директно поврзана со самиот иницијацијски циклус и, во извесна мера, најпрецизно може да се интерпретира како последен премин меѓу едниот животен период и симболичното раѓање во новиот животен период.

Оттука, во овој роман на Чинго, водата како митологема е присутна со позитивните својства/улоги што ѝ се припишуваат. Неспорно, водата пред сè е претставена како симбол на чистотата – неретко, во описите, Чинго ја потенцира нејзината светлина, со којашто упатува на чистотата како нејзина карактеристика со којашто и митолошки е синонимно сврзана како праелемент. Оттаму, во согласност со народните верувања за прочистувачката моќ на водата (телесна и духовна), во рамките на иницијациското сценарио, таа ја има и таа клучна, трансцедентална улога. Најпрво, таа е единственото нешто што на протагонистите им овозможува привремен спокој и радост во домскиот живот – како надеж, идеја, копнеж и визија, но и преку прочистувачката моќ на нејзиното присуство, ама согледано во поширокиот контекст на иницијациското сценарио, таа го симболизира и прочистувањето што на иницијантот му е потребно за по напуштањето на иницијациската куќарка, симболично, одново да се роди во светот од којшто бил изолиран, како личност што има достигнато повисок степен на личниот развој.

Сето ова укажува на можноста водата како митологема во овој роман на Чинго да се согледа уште посуштински и да се премине на едно подлабинско интерпретативно рамниште. Конкретно, во поделбата на симболите, односно митологемите на машки и женски принцип, водата недвосмислено се поврзува со женскиот принцип. Всушност, како митологема, таа претставува суштински елемент на создавањето и има космогониски својства, што упатува кон нејзината поврзаност со мајчинството. Асоцијативно, самото присуство на водата во митолошките толкувања се поврзува и со плодовата вода и со мајчиното млеко. Неслучајно, во некои преданија, таа се толкува како еквивалент на голема жена, односно голема мајка, што упатува на можно семиотичко поврзување и со насловот на романот – *Големајџа вода*.

Поконкретно, ако посуштински се читаат деловите на романот во коишто е претставен односот на протагонистите кон водата што ја гледаат низ прозорецот, тој однос може да се интерпретира и како искажување на нивната потреба од мајчинска љубов и мајчинска заштита. Во извесна мера, водата (иако со неа немаат физички контакт) има статус на волшебно средство што и во тешки животни услови им овозможува извесна среќа, им дава храброст, им влева надеж... Всушност, на подлабинско интерпретативно рамниште, може да се забележи дека самото сознание за постоењето на таа вода, за нив претставува животен стимул, а поврзувајќи го тоа со женскиот, односно мајчинскиот принцип на водата како митологема, води

кон интерпретацијата дека за протагонистите на романот сознанието за постоењето на водата е еквивалент на сознание за реално постоење на мајчинската љубов и мајчинското заштитништво што им е потребно.

Всушност, неслучајно, меѓу ликовите може да се препознаат и такви што, барем за миг, на штитениците на Домот можат да им овозможат компензација на татковската улога, но не може да се препознае ниту еден лик возрасен што им пристапува со мајчински однос. Тоа дополнително потврдува дека како митологема, и во контекстот на конкретниот прозен текст, водата може да се интерпретира како симбол на мајчинството. Погледот кон Големата вода може да се толкува како делумна компензација на отсутното мајчинство. А со тоа, стремежот да се дојде до водата да се толкува како копнеж за целосна, реална мајчинска љубов. Мора да се нагласи дека компензацијата е делумна, поради присуството на сидот (клучен симбол) меѓу протагонистите и водата. Тој ја симболизира оддалеченоста меѓу протагонистите и она по што копнеат (целосно мајчинство), но истовремено има клучна улога во иницијацијата сценарио. Поконкретно, од една страна, тој го овозможува тоа делумно присуство на мајчинскиот принцип, во одредена мера што на иницијантот искушеник ќе му биде потребна за побрзо да созрее, односно побрзо да ги мине иницијацијата искушенија. Но, од друга страна, му дава идеал на иницијантот искушеник за побрзо минување на иницијацијата чин, ама сепак, му овозможува дури откако ќе ги мине иницијацијата искушенија да го добие она по што копнее.

Аналогно на ова, ако се има предвид севкупната содржина на романот, забележувајќи дека во Домот – иницијацијата куќарка, нема лик што вистински се грижи за правилниот развој на личноста на протагонистите иницијанти, а со тоа и за нивната симболична иницијација, во водата може да се препознае и своевиден симбол на персонифициран иницијацијата водач. Поконкретно, иницијацијата сценарио за пубертетската иницијација, меѓу другото, подразбира и присуство на иницијацијата водач, а ако се има предвид мотивацијата улога на водата како идеал, стимул и симбол во детските очи, како извор на движечка сила, несомнено, во интерпретацијата на овој роман на Чинго може да ѝ се припише и ваква, комплексна повеќебзначност.

Несомнено, во интерпретацијата на *Големата вода*, сепак, се јавува дилемата дали постои објективно издржана оправданост за едно вакво толкување. Но, поткрепата на ваквиот интерпретацијата пристап се согледува во

психоанализата – во дел од теориските согледби на Карл Густав-Јунг, зашто водата како архетип што е дел од колективното несвесно, несомнено, не може да е туѓа за Чинговите ликови. При обидот анализата да се приопшти на рамништето на коешто Јунг ги согледува четирите функции на човековата психа, се доаѓа до заклучок дека првчината претстава за водата како симбол на мајчинство, на друго интерпретативно рамниште, на Чинговите ликови им се припишува како нешто што доаѓа потсвесно, преку чувственото и интуитивното – двете функции на човековата психа што ги исклучуваат рационалното и искуството како фактор. Во прилог на ваквото толкување е и тоа што на Чинговите ликови им се припишува сооченост со целосно отсуство на вистинско животно искусување на мајчинско присуство. Ова дополнително ги образложува сложената структура на иницијациското сценарио во *Големата вода* и улогата на водата како митологема во делото. Во речиси целото иницијациско сценарио, протагонистот е потребно да копнее по блискоста на водата, затоа што преку копнежот по неа, како еквивалент на копнежот по мајчинска љубов (а на митопоетичко рамниште, и заради нејзината трансцендентално-чудесна моќ, и преку нејзиното влијание во самиот видик на протагонистот), тој побрзо созрева. Моментот кога тој може да го оствари својот копнеж, всушност, е моментот кога созревањето веќе се случило, а тоа значи и дека иницијантот ги минал иницијациските искушенија и е подготвен за новото симболично раѓање преку нова, повисока животна улога.

Следствено, соодветно на својата космогониска улога, односно на мајчинскиот принцип што ѝ се припишува, во тој миг, водата му е потребна на иницијантот во романот на Чинго за преку неа да се случи неговото симболично ново раѓање. Поконкретно, со тоа, водата како митологема за протагонистите во романот ја има улогата на иницијациска мајка, којашто ќе им овозможи да се родат и да го одживеат следниот животен стадиум во којшто минале со иницијацијата. На иницијантот што израснал без реална/опреметена мајчинска љубов во Чинговиот роман му е потребна симболична мајка, којашто ќе го роди по успешното минување низ пубертетските иницијациски искушенија. Ваквото толкување на водата како симболична мајка не оневозможува таа истовремено да се толкува и како метафора за слободата, бидејќи, всушност, токму симболичкото раѓање во нов животен стадиум, надвор од просторот на домот *Свейлосџ*, е она што за секој од протагонистите во *Големата вода* може да претставува вистинска слобода по којашто се копнее.

*

Во *Големайѝа вода*, водата е симбол, метафора, митологема... Клучен сегмент на иницијациското сценарио сместено во рамките на еден современ хронотоп. Водата како пресоздавач, како прочистувач, како идеал, како стремеж, како слобода, како живот... Но и како извор на енергија, како иницијациски водач што иницијацијата ја води без да говори, како симбол на мајчинство, како голема мајка што треба симболично да го роди иницијантот по завршената пубертетска иницијација. Сите овие толкувања на водата ја претставуваат комплексната, полизначенска структура на поттекстот на *Големайѝа вода*, којашто овозможува и натамошни различни исчитувања на овој Чингов роман.

При ова осврнување се оствари обид за семиотичко-митопоетска де/реконструкција на поврзаноста меѓу различните толкувања – од водата како простор што е идеја и копнеж, до водата како истовремена персонификација на иницијациски водач и на мајчинство. Но, оваа де/реконструкција може да биде и само една од возобновените почетни точки на интерпретациите и исчитувањата на Чинговото дело низ семиотичко-митопоетската диоптрија. Поливалентната отвореност на прозата на Чинго овозможува уште многу вакви натамошни осврнувања.

Интерпретациските согледби од ова исчитување на *Големайѝа вода* претставуваат само еден од многуте можни пристапи и аспекти за анализирање на Чинговиот опус. Но, тие не само што укажуваат на комплексноста на присуството на митологемите во Чинговата проза, коешто е одделен предизвик за секој книжевен проследувач, туку истовремено упатуваат и кон потребата од нови, различни осврнувања кон Чинговото творештво, за преку нив да се допре и до нови интерпретативни рамништа. Да се надеваме дека таквите осврнувања ќе се случат...

Користена литература

Башлар, Гастон. 1997. *Водайѝа и сонийѝайѝа*. Скопје: Табернакул.

Георгиевски, Христо. 1983. *Македонскиот роман 1952-1982*. Скопје: Мисла.

Елијаде, Мирча. 1992. *Асиѝекѝи на миѝиоѝи*. Скопје: Култура.

Јунг, Карл Густав. 2007. *Исиѝок-зайѝаг: цивилизации*. Скопје: Гурѝа.

Мелегински, Елеазар М. 2002. *Поеѝика на миѝиоѝи*. Скопје: Табернакул.

Мојсиева-Гушева, Јасмина. 2008. „Наративните симболи во поетиката на Живко Чинго“ *Njegoševi dani: zbornik radova*. Cetinje: Filozofski fakultet.

Пирузе-Гасевска, Виолета. 1997. *Толкувања и вредносѝи*. Скопје: Детска радост.

Стојановиќ-Лафазановска, Л. 1998. *HOMO INITIATUS: феноменот на иницијацијата во македонската народна книжевност* (докторска дисертација). Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“.

Чинго, Живко. 1992. *Големата вода*. Скопје: Култура.

Речник на народната митологија на Македонија, 2002, Матица Македонска, Скопје.

Man, Pol de. 1975. *Problemi moderne kritike*. Beograd: Nolit.

Rječnik simbola: mitovi, sni, obiçaji, geste, oblici, likovi, boje, brojevi, 1983, Nakladni zavod MH, Zagreb.